Odsouzení neoprávněné.

Mínění, že nevinně odsouzenému by se měla nahrazovati škoda způsobená odsouzením z pokladny státní, proklestilo si cestu do zákonodárství poměrně dosti pozdě. Převládalť po dlouhou dobu názor, že neodůvodněné odsouzení je nehoda, jejíž následky je povinen nésti postižený jednotlivec v zájmu společnosti, celku. Tím menší byla ovšem ochota poskytovati náhradu za vyšetřovací vazbu, když trestní řízení neskončilo odsouzením uvězněného.

V Rakousku dával nevinně odsouzenému právo na náhradu teprve zák. č. 64/1892 ř. z., jenž byl později nahrazen zák. č.109/1918 ř. z., právo na náhradu za vyšetřovací vazbu pak poskytnuto zák. č. 318/1918 ř. z. Oba tyto zákony platí v zemích českých dosud, právě tak jako příslušná ustanovení §§ 576—592 trestního řádu z r. 1896 (dříve uherského) na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

A. Právo platné v zemích českých.

I. Náhrada za neodůvodněné odsouzení (zák. č. 109/1918 ř. z.). Podmínky, za kterých je stát povinen nahraditi škodu způsobenou nespravedlivým odsouzením jsou:

1. že někdo byl z právní moci odsouzen občanským trestním soudem pro čin trestný;

2. že toto odsouzení nezpůsobil sám úmyslně (pouhá nedbalost tedy neškodí; toliko jde-li o rozsudek vynesený za nepřítomnosti odsouzeného, nemá odsouzený práva k náhradě, opominul-li z hrubé nedbalosti podati námitky proti rozsudku);

3. že byl potom osvobozen neb odsouzen podle mírnějšího zákona trestního nebo trestní řízení zastaveno; nerozhodné je, stalo-li se tak v řízení obnoveném či podle §§ 290, 292 nebo § 362 tr. ř.

Obsah nároku je přiměřená náhrada majetkové škody způsobené odsouzením. Nahrazuje se tedy jen škoda na majetku, nikoliv utrpěná újma na zdraví, na cti a p. Podle povahy věci půjde především o škodu způsobenou trestní vazbou; ale možno žádati i náhradu majetkové škody vzešlé z jiného odsouzení, na př. k trestu peněžitému (vrácení zapravené částky s úroky), nebo z následků odsouzení, na př. ze ztráty úřadu.

Rozhodnutí, jež odůvodňuje nárok (osvobozující rozsudek nebo zastavovací usnesení v obnoveném řízení), má býti odsouzenému doručeno do vlastních rukou zároveň s poučením o právu na náhradu. Do 3 měsíců po tomto doručení má oprávněný pod ztrátou svého práva vyzvati ministra spravedlnosti k dobrovolnému uznání nároku. Neobdrží-li od ministra spravedlnosti vyřízení do 3 měsíců nebo byla-li náhrada odepřena zcela nebo částečně, může do další tříměsíční lhůty (promlčecí) uplatňovati neuznaný nárok žalobou na stát u vrchního soudu, a třeba-li, odvoláním z jeho rozhodnutí u soudu nejvyššího podle ustanovení civilního řádu soudního. Příslušný je vrchní soud nadřízený onomu soudu, který posléze rozhodl v I. stolici.

Zemřel-li oprávněný po tom, když již jeho nárok byl ministrem spravedlnosti uznán nebo když podal žalobu u soudu, přechází nárok na jeho dědice. Manžel, děti (descendenti) a rodiče (ascendenti) oprávněného mohou po jeho smrti uplatňovati samostatné právo na náhradu způsobem výše uvedeným, ale jen potud, pokud jim odsouzením ušla výživa, kterou odsouzený jim byl povinen poskytovati.

II. Náhrada za vyšetřovací vazbu (zák. č. 318/1918 ř. z. a výnos min. sprav. č. 18/1920 Věstníku min. sprav.). Také ten, kdo vytrpěl vazbu procesní (vyšetřovací) a potom byl zproštěn nebo trestní stíhání zastaveno, má právo žádati od státu přiměřenou náhradu za majetkové újmy způsobené jemu vazbou. Náhrada poskytuje se za vazbu, ať řádnou ať prozatímnou, uvalenou soudem; za prozatímnou vazbu policejní jen, když byla proti zákonu prodloužena nebo následovala-li po ní vazba soudní. Náhrada se neposkytuje: 1. bylo-li tu podezření dostatečně odůvodňující trestní stíhání a vazbu a nebylo-li toto podezření potom vyvráceno; 2. způsobil-li obviněný vazbu svou úmyslně nebo hrubou nedbalostí; nepodání opravného prostředku se však nepokládá za hrubou nedbalost. Ale i v těchto případech přísluší náhrada, byla-li vazba prodloužena proti zákonu (na př. přes to, že pominul důvod vazby, nebo přes dobu stanovenou v § 190 tr. ř.).

Náhrada může býti odepřena úplně nebo částečně:

1. nedošlo-li k odsouzení jen pro nepříčetnost, t. j. pro poruchu duševní nebo poruchu vědomí;

2. bylo-li v činu zatčeného obsaženo přípravné jednání k zločinu nebo hrubá nepoctivost, nemravnost, nebo zvláštní zlomyslnost;

3. byla-li by vazba dostatečně odůvodněna podezřením jiného trestného činu, pro který trestní řízení bylo zavedeno za trvání vazby;

4. byl-li zatčený v době zatčení pod policejním dozorem.

O oprávnění na náhradu v případě smrti oprávněného platí totéž jako o náhradě za bezdůvodné odsouzení, leč že nárok přechází na dědice již vyzváním ministra spravedlnosti.

Zásadní rozhodnutí o náhradní povinnosti státu učiní soud vynášející osvobozující rozsudek (tedy podle okolností soud vyšší stolice) hned po jeho vynesení. Bylo-li trestní řízení u sborového soudu zastaveno, rozhodne radní komora; v každém jiném případě rozhodne okresní soud, v jehož obvodu zatčený byl posledně ve vazbě. Rozhodnutí se stane z povinnosti úřední (tedy i bez žádosti) a dodá se obviněnému po právní moci rozsudku nebo zastavujícího usnesení do vlastních rukou. Obviněný i státní zástupce mají právo stížnosti do 14 dnů.

Výše náhrady se stanoví podobným způsobem jako náhrada za bezdůvodné odsouzení (vyzvání ministra spravedlnosti atd.) s tím rozdílem, že k rozhodnutí o žalobě není příslušný vrchní soud, nýbrž sborový soud I. stolice, a to podle volby žalobce soud bydliště nebo stálého pobytu jeho nebo soud sídla úřadu vyslovivšího náhradní povinnost státu. Také lhůta promlčecí je stejná.

Byla-li podána žádost za obnovu v neprospěch obviněného, nelze žalovati o náhradu před právní moci rozhodnutí. Do té doby může také ministr spravedlnosti odložiti své prohlášení i zaplacení. Právo na náhradu se tu nepromlčuje před uplynutím 3 měsíců od právní moci rozhodnutí. Povolením obnovy pozbývá moci usnesení vyslovující náhradní povinnost státu.

K čís. I. a II.

Všecka jednání, podání a rozhodnutí ve věci náhrady jsou prosta poplatků a poštovného. Nárok na náhradu nemůže býti stižen exekučním nebo zajišťovacím opatřením, leč ve prospěch zákonného práva na poskytování výživy.

Uvedená ustanovení platí také o civilních osobách odsouzených rozsudky soudů vojenských, vynesenými v mezích jejich příslušnosti mimořádně rozšířené hledíc na dobu válečnou. Výzvu k dobrovolnému uznání nároku sluší tu vznésti na ministra národní obrany. Srov. dále také zák. č. 333/1920 Sb. o náhradě škody způsobené obětem politické persekuce za světové války vazbou prozatímnou, vyšetřovací i trestní.

B. **Právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi.** Podle §§ 576 až 592 tr. ř. z r. 1896 (dříve uh.) má ten, kdo vytrpěl soudem nařízenou vazbu, ať prozatímnou (předběžné zatknutí) nebo vyšetřovací, pro čin, který nespáchal (prakse soudů vylučuje tudíž náhradu, nebylo-li podezření, že čin spáchal, trestním řízením vyvráceno), nebo který vůbec nebyl spáchán nebo který sice spáchal, ale který podle zákona není trestný, právo na náhradu škody, jestliže soud ho pravoplatně zprostil obžaloby nebo jestliže řízení proti němu pravoplatně zastavil.

Nárok na náhradu za vazbu nemůže činiti: 1. kdo se pokusil o útěk neb utekl; 2. kdo učinil sám na sebe nepravdivé udání neb učinil nepravdivé doznání (podle prakse třeba jen před četníky); 3. kdo se snažil zahladiti stopy činu, přiměti svědka nebo spoluobviněného ke křivé výpovědi, přiměti znalce ke křivému posudku nebo je hleděl zdržeti od výpovědi neb od posudku (činnost kolusní).

Náhrada za vytrpěný trest na svobodě nebo za zapravený trest na penězích přísluší tomu, kdo byl v obnoveném řízení pravoplatně osvobozen neb odsouzen k menšímu trestu, než jaký vytrpěl podle zrušeného rozsudku. Na náhradu nemá nároku:

1. kdo učinil sám na sebe nepravdivé udání neb učinil nepravdivé přiznání;
2. kdo v původním řízení vědomě zamlčel důkazy, na kterých soud založil v obnoveném řízení svůj rozsudek;
3. kdo proti odsuzujícímu rozsudku nižší stolice nepodal opravný prostředek;
4. kdo trest na svobodě jemu uložený nastoupil dříve, než rozsudek nabyl právní moci.

Nárok na náhradu zahrnuje: přiměřenou náhradu škody v hotovosti, částku, kterou odsouzený zaplatil jako peněžitý trest a na trestních útratách, hodnotu předmětů jemu zabavených a čistý příjem za práci, který by byl získal za dobu trestu.

Nárok na náhradu zaniká, jestliže oprávněný do 6 měsíců ode dne vyhlášení nebo doručení pravoplatného zastavovacího usnesení nebo zprošťujícího rozsudku nárok neuplatní, t. j. nepožádá za zavedení příslušného řízení. Po smrti oprávněného, jenž svůj nárok uplatnil ve výše uvedené lhůtě, mohou ti, kteří podle zákona jsou oprávněni na něm žádati výživu, sami činiti nárok na náhradu a k tomu konci žádati do 6 měsíců ode dne smrti za zahájení řízení. Také příbuzným popraveného, kteří měli právo požadovati na něm výživu, pří-

sluší, došlo-li v obnoveném řízení k jeho zproštění nebo k zastavení řízení, přiměřená peněžitá náhrada za ušlou výživu, ačli toho mají potřebí; šestiměsíční lhůta k uplatnění nároku počítá se v tomto případě již od právní moci osvobozujícího rozsudku nebo zastavovacího usnesení.

Žádost za zahájení řízení budiž podána u sborového soudu, který jednal v trestní věci jako soud I. stolice nebo k jehož obvodu náleží okresní soud, který jednal v I. stolici. Soud předloží po skončeném šetření spisy nejvyššímu soudu, jenž rozhodne s konečnou platností o otázce, přísluší-li nárok na náhradu, a přizná-li jej, postoupí spisy ministru spravedlnosti. Ministr spravedlnosti stanoví pak výši náhrady vezma za podklad rozhodnutí nejvyššího soudu.

Náhradu dává stát. Státu pak přísluší regresní právo proti všem, jejichž jednání neb opominutí zavdalo příčinu k náhradě; proti soudci, soudcovskému úředníku a členu státního zastupitelství však jen tehdy, je-li pravoplatně zjištěno, že jejich jednání neb opominutí, jež zavdalo příčinu k náhradě, je disciplinárně neb soudně trestné.

Přesahuje-li majetková škoda, jež odsouzením neb uvězněním vzešla, výši přiznané náhrady, může se oprávněný v té příčině hojiti na tom, kdo způsobil jeho odsouzení neb uvěznění křivým udáním nebo křivým svědectvím, jakož i na veřejném úředníku, který to způsobil porušením své povinnosti zakládajícím trestný čin. Soud může v tomto případě oprávněnému na jeho žádost přiznati na místě náhrady odškodné za ublížení do 2000 Kč.

Literatura.

Publikace I. vědeckého sjezdu českých právníků, Praha 1904, sekce III., otázka 1., o níž podali posudky Miřička, Drbohlav a Stoll; Zucker: „O odškodnění za nezaviněnou vazbu“ (Právník, 1883, str. 133); Storch: „Řízení trestní rakouské“, sv. II., 1897, str. 585 d.; Kallab: „Učebnice trestního řízení“, 1930, str. 124 a 225; Högel: „Das Gesetz betreffend die Entschädigung für ungerechtfertigt erfolgte Verurteilung“, 1901; Schwarze: „Die Entschädigung für unschuldig erlittene Untersuchungshaft und Strafhaft“, 1883.

August Miřička.

Odsouzení podmínečné.

A. Úvod.

1. Již ve středověku setkáváme se ojediněle se zjevem, že se promíjí odsouzenému trest s podmínkou, že budoucně se bude řádně chovati (v. Mitt. der J. K. V.: Prins, I., str. 28 a d., Löffler, IV., str. 92 a d., Milota: O. p., str. 8). Tyto případy však jsou spíše výronem lidského citu, než institucí uvědomělé kriminální politiky, kterou je o. p. nové doby. Teprve od polovice XIX. stol. proniká do trestní vědy poznání, že účelu trestního práva, polepšiti vinníka, dosáhne se někdy lépe, pohrozí-li se mu pouze trestem, než když se trest vykoná, neboť jednak představa zla spočívajícího v trestu působí na mysl vinníkovu často mocnějším dojmem, než samé prožívání tohoto zla, jednak jsou s tímto opatřením spojeny účinky pro společnost užitečnější než při trestu. Vinník není vytrhován ze svého pravidelného zaměstnání a není vydáván v trestu zhoubnému vlivu zkaženějších spoluvězňů, jeho rodina je ušetřena újmy, kterou má pro ni vždy výkon trestu, a také společnost si uspoří výlohy, spojené s výkonem trestu a někdy i s péčí o rodinu odsouzeného.

Tyto příznivé účinky o. p-ho zvítězily i nad teoretickými námitkami starší školy klasické, takže o. p. bylo přijato dnes do trestního systému všech téměř moderních států.

2. Zajímavé je při tom, že při o. p-m se setkáváme se zjevem potud výjimečným, že při něm byla ovlivněna teorie praksí, kdežto obyčejně je tomu na poli moderního trestního práva naopak. O. p. se vyvinulo nejprve na poli anglo-amerického práva. V Anglii právo soudců, ukládati osobám náchylným ke zločinu t. ř. záruku míru (recognisance for the peace), vedlo k tomu, že soudcové se počali spokojovati s takovou zárukou na místo trestu, takže žalobu za této podmínky odmítali, anebo že vynesení rozsudku odkládali pod podmínkou, že obviněný dá řečenou záruku za to, že se dostaví k soudu, aby přijal trest, kdyby se řádně nechoval. Podobně v Americe, nejprve ve státě Massachusettsu, propouštěl soudce mladistvého obviněného, aniž ho uznal vinným, jestliže se zaručila důvěryhodná dospělá osoba, že se přičiní o jeho nápravu, takže k odsouzení mladistvého došlo teprve, když se mladistvý nenapravil. Z tohoto zvyku se vyvinula později i zákonem uznaná forma „propouštění na zkoušku“ (release on probation) a známá instituce ochránce mládeže (probation officer).

Do Francie a pak i do Belgie přešlo o. p. v jiné formě, a to podle návrhu sen. Bérengera z r. 1884 tak, že soudce vynese